مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

لیکوال: سراج الحق ببرک زی خُدران ۲۰۲۴/۰۷/۱۸

د پښتونوالی حقوقي نورمونو او ارزښتونو ایډیالوجیک بنسټ

(دویمه‌برخه)

په ۱۹۳۶ کال کې د افغانستان د ملي ژبې پښتو په ریفورم کې افغانیت یا پښتونولي ,,پښتون افغان اوسیدل,, په بله وینا پښتونتوب ته ویل کیږي او په دري ژبه کې افغانیت ,,افغان بودن ,, ته ویل شوي دي. د افغانستان د اساسي قانون په تاریخ کې د افغان نوم د افغانستان هر وګړي او هر اوسیدونکي ته ویل کیږي. دا منلي شوي تاریخي خبره ده، ځوک د افغانستان وي، هغه افغان دی. په ۱۹۳۹ کال کې ستر پښتون، ستر افغانپوه، په ملګرو ملتو کې ستر افغان ډیپلومات پوهاند مرحوم عبدالرحمن پژواک له خوا د پښتنو قانون پښتونولي رسماً د کابل په سالنامه کې د افغانیت په نامه درج او ولیکل شوه. پښتون، پښتو او پښتونولي: پښتانه په افغانستان کې، د افغانستان لپاره، په سیمه او نړۍ کې خپل یو ځانګړي ستراټیجک ځای لري. ورسره په کې د پښتنو ټولنه د نړۍ یوه ستره لرغوني ټولنه پیژندل شوي ده. پښتونولي یا افغانیت د افغانانو د تاریخ په اوږدو کې د ملي حاکمیت، د ملي احساس، ملي هویت او ټولنیز ژوندانه په برخه کې یوه ستره برخلیک ټاکونکي وندې درلودلي ده. پښتونولي د پښتنو افغانانو په فکرونو او زړونو کې د لرغونو زمانو څخه د یوي پټي خزاني په څیر ساتل شوي ده. پښتونولي د پښتنو پیژندګلوي ده. پښتو له یوه لوري د پښتنو ژبه ده، له بل لوري پښتو د پښتون ولس د قبیلوي کړو وړو کوډکس او د نرخونو قانون ته ویل کیږي. لوی افغانستان په نړۍ کې د اټکل پنځوس میلیونو پښتنو افغانانو ګډ پلرني لرغوني ګران هیواد دی. دوی لږ یا ډیر د پښتونولي د قانون تر سیوري لاندې هم ژوند کوي. په ۱۸۹۳ کال د انګریز نړیوال کولونیالیستي سیاست له خوا د پښتون پر لوی کور د کاغذ پرمخ د ډیورنډ توره کرښه ویستل شوه. له همدې املې نن د نړۍ په ډیرو برخو کې له څه باندې یوې پیړۍ څخه پښتانه په استرالیا، افریقا او سویلي امریکا کې ژوند کوي. د ورستیو څلویښت کلني جګړو په بهیر کې څو میلیونه پښتانه افغانان په اروپا، امریکا، استرالیا، افریقا او اسیا کې د ګډوالي ژوند شپې ورځې تیروي. پښتانه په لوی افغانستان او په خپلو کې ځانونه د افغان یا پټان د نومو څخه مخکې د پښتون یا پختون په نامه یاده وي. یو پښتون د خپل هیواد څخه بهر ځان په ویاړ سره د افغان په نوم ځان درپیژني. د نړۍ نور ولسونه هم لکه پښتانه همداسي په مترادفو نومونو یادیږي. د بیلګې په ډول المانان، دوی ځانونه په المان او په خپلو کې د (دویچ) په نامه یاده وي، دوی خپله ژبه د المانې یا جرمني په نامه نه بلکې د (دویچ) په نامه یاده وي. د المان هیواد څخه بهر بیا دوی ځانونه د جرمن په نامه درپیژني. د المان او د نړۍ په ټولو هیوادونو کې لږکې توکمونه په اساسي قانون کې د لیکلي شوي ملي هویت پرته له کومو ناندریو منې.

د لومړۍ برخې پای

د پښتونولی حقوقي نورمونو او ارزښتونو ایډیالوجیک بنسټ

دویمه برخه

پښتون او پښتونولي:

اصیل پښتون اوسیدلو ته دا یواځې کفایت نه کوي، چې یو سړی دې د مور او پلار څخه پښتون زیږیدلی وي. په بله وینا یا دی د پښتنو سره د وینې شریکوالي اړیکې ولري. پښتون مجبور دی، چې د پښتونولي ارزښتونه او نورمونه ومنئ، په خپله پر خپل ځان باندې تطبیق او پلي کړي.
پښتون په خپله پښتنه ټولنه کې وجدانآن ځان مکلف بولي، چې د پښتونولي ټولمنلي اصول په خپل ځان کې پلي کړي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

پښتي، پښتو، پښتونواله او پښتونولي د خپل متحرک (Dynamik) او انعطاف پزيرۍ (Flexibelität) ځواک در لودلو له امله، د خپل مدرن او لرغوني پرنسيبونه له امله د يو ريښتيني عزتمن، غيرتمن، ميرني پښتون څخه غواړي، چې دی بايد لومړۍ د خپل ځان حيثيت، عزت او شرافت ته درناوی ولري. دی بايد خپله خپلواکی ولري او د خپل کور، د خپلي سيمي او د خپلي خاوري واک په خپل لاس کي ولري، دی بايد عدالت، ميلمه پالنه، مينه، ښېنه، بدل، زغم، رحم د ټول بشريت په وړاندې پرته له تبعيض څخه ولري. په ځانګړي ډول د پردي او د خپل ميلمه څخه ميلمه پالنه په سر او زړه کي ولري. ټول دغه انساني ارزښتونه او د انساني ژوند قاعدې مرسته کوي، تر څو په پښتنه ټولنه کي ټولنيز عدالت، اخلاقي ارزښتونه، مورال، امن، نظم، د سولې، ثبات او سوکالۍ موازينه برابره وساتل شي.
د پښتونولي اصول په ډير قوت سره د پښتون افغان ولس په ملي هويت، انفرادي کرکټر او کړو وړو باندې راولاړل شوي دي. د ښلګې په ډول د پښتونولي په حکم او قانون کي سړی له خپل سره څخه هم تيريږي او دا نه مني، چې له پښتي يا پښتونولي څخه ويستل شي. پښتنه ټولنه يوه هويتي دوديزه قبيلوي هراړخيزه رنګه ټولنه ده، په پښتنو کي هر څه نشنليستي نه دي. د پښتونولي په قانون کي اصلاً د لويديځوالو نشنليستي سياستونو په څير نشنليستي رنګ او خوند نشته.
د پښتونولي نورمونه په ټولنه کي د يو شمېر اخلاقي، مورالي او د ژوندانه د خيرښېګڼي کړنلارې او قاعدې سره راغونډوي. پښتونولي د پښتنو يو نالېکل شوي لرغوني قبايلي نورمونه، د عزت کوډکس او يو ټولګټي ټولنيز انساني قانون دی.

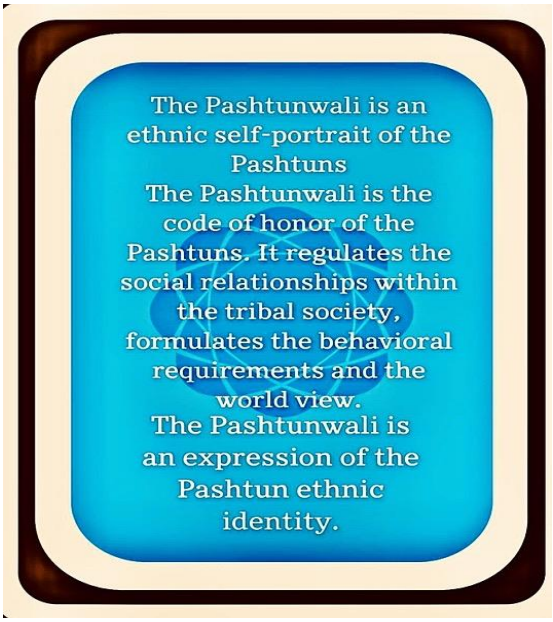

پښتونولي په پښتني ټولنې کي په حقوقي، سياسي، اقتصادي او کولتوري برخو کي د هر اړخيز سمونونو يا ريفورم راوستلو ته لارې خلاصوي. په ملي او نړيواله کچه د پښتني ټولنې د عزت کوډکس، نورمونه، ارزښتونه، دود دستور، قومي نرخونه او په ټولنه کي ښې چارې، کړه وړه د يو قبايلي قانون په څير پېژندل شوي دي. پښتني ټولنه کي د پښتونولي قانون اصلي فلسفه او د اصولو اصلي ستنې افغاني ټولنه کي عدالت، سولې او امن ساتل او د پښتني ټولنې پايښت لپاره لاره هواره ول دي. پښتونولي له پښتون سره د ټولنې ټول غړي د عزت کوډکس له لارې د خپلوي په تار سره تړي.
د پښتونوالي په اړه د نړۍ په تاريخي کتابونو کي او د نړيوالي مدني ټولنې هر توکمپوه، ټولنپوه او حقوقپوه په خپلو ليکنو او څېړنو کي د پښتنو د لرغوني انساني ټولنيزو نورمونو څخه په عزت او درنښت ياده ونه کړې ده. دوی هم اقرار کوي، چې پښتني ټولنه له پخوا څخه کومه ابتدايي، اسانه ټولنه نه وه.
د هر يو افغان او د هرې يوې پښتنۍ خور شخصي ايماني وجداني مسئوليت او دنده ده، چې وپلټي، وڅېړي، وموميرابرسيره کړي او بيا هم رابرسيره کړي، چې د پښتونولي انساني، افغاني، اسلامي ګډو ارزښتونو، ارزښت، شته والي او مانا په څه کي نغښتي ده. مه پرېږدئ چې د پښتني ټولنې د پايښت لپاره زمور د پلرونو، نيکونو ښکلي فکرونه د جنګ، جګړو په اور کي له خاورو سره خاوري ايرې نشي.

اسلام او پښتونولي:

د افغانستان په اساسي قانون کي ليکلي شوي دي، چې د افغانستان دين د اسلام سپېڅلی دين اسلام دی. افغانستان پرته له شکه يو اسلامي هيواد دی او يوه افغاني اسلامي دوديزه ټولنه ده. په افغانستان کي هېڅ قانون نشي کولای، د اسلام د سپېڅلي دين د متعقداتو او احکامو مخالف وي. په افغانستان کي د اسلام سپېڅلی دين الهي احکام او ارزښتونه له افغاني زاړو ټولنيزو ارزښتونو، دودونو، نورمونو او نرخونو سره ګډ شوي دی. له دې امله پښتونولي يا افغانيت له اسلاميت سره په ټکر کي نه شي کيدای. اسلام په افغانستان کي لکه د نړۍ نورو اسلامي هيوادونو په شان خپل افغاني روحيه او رنګ لري.
افغانستان کي د اسلام سپېڅلي دين خپل افغاني رنګ او خوند لري. همداسي اسلام په پنجاب کي پنجابي، په ايران کي ايراني، په تاجکستان کي تاجکي، په ترکيه کي تورکي، په ماليزيا کي ماليزيايي، په عربستان کي عربي او مصر کي مصري رنګ لري.
افغانستان کي د اسلام سپېڅلي دين د افغانيت خپل رنګ او خوند لري. زمور مذهبي ارزښتونه او قبيلوي منلي شوي انساني ارزښتونه داسي له يو بل سره ګډ شوي دي. پښتنو افغانانو ته ډيره ګرانه شوي، چې دغه د دواړه ارزښتونو له بو بل څخه بيل کړي.
کله چې يوه جرګه راوبلل شي، مرکي يا جرګي د مرکچايانو لخوا د قران کريم د اياتو په ويلو سره پيل کيږي. د جرګي

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکي په ځير و لولئ

پريکړي د قران شريف د اياتو په ويلو سره د دعواګيرو د دواړو خواو له لوري منل کيږي. د جرګې د پريکړي پر مهال د قوم مشران، سپين ګيري او ديني عالمان او ملايان په ګډه سره ناست وي.
د پښتونولي اصول په هيڅ صورت د قران کريم او د اسلامي شريعت سريع احکام له پامه نه نشي غورځولي او نه يې ماتولي شي. ځکه پښتونولي د انسانانو يو نه ليکل شوي قانون دی او د اسلامي شريعت سريع احکام الهي احکام دي. هغه حقوق چې الله (ج) خپل بنده ته ورکړي، پښتونولي هغه مني او ورته درنښت لري. د همدغو حقوقو، احکامو د پلي کولو ننګه هم کوي. ځکه د پښتونولي ارزښتونه هم د انساني سوله ييز ژوند، ټولنيز امن نظم او عدالت لپاره رامنځته شوي دي. دا هغه ټولنيز نورمونه دی، چې ريښي يې څو زره کاله مخې کې له اسلام د پښتونولي څخه اخيستل شوي دي. دا ټولنيز نورمونه، ارزښتونه، دودنه په پښتنو کې شتون لري او ژوری ريښي لري. د پښتونولي ارزښتونه او ټولنيز نورمونه د يوې ډيرې زاړه پالي ټولنې ارزښتونه او نا ليکل شوي پاتي دي او په شفاهي او شيفري يا د کوډکسونو په ډول له يوه پښت څخه بل ته سينه پر سينه او خوله پر خوله را ليږل کيږي. د پښتونولي اصول په ځينو وختونو کې د لنډۍ يا د شعر په بڼه کې هم ليکلي شوي دي.
د پښتونولي پوهنه د اسلام په مبارک دين کې خپلې ريښې لري. پښتونولي تر اسلام مخکې د افغانانو د قبيلوي ټولنې د خپلواکۍ، مقاومت، ټولنيز، سوليز دوديزه ژوند نا ليکل شوي اصول او قانون دی. پښتونولي د پښتنو د ننګ او عزت کوډکس يا د يو با عزته ژوند شيفرونه دی. پښتونولي د افغانانو د ژوندانه يوه ځانګړې فلسفه ده. پښتونولي د ځمکې پر مخ د هر با عزته انسان لپاره د ننګ، غيرت او انساني ژوند يو سينګارتون ګرځيدلی شي. پښتونولي په لوی افغانستان کې تر اوسه د لر او بر افغانانو ترمنځ د ګډ سوله ييز ژوند اصلي اصول او د ولسي ملي يووالي منځ زړي جوړوي. افغاني ټولنه کې ځينو ناپوهه خلکو او ان ځينو اسلامي ډلو د الهي له سريح احکامو، قوانينونو او ارشاداتو څخه شرمونکي سرغړونه او ناوړه استفادې کړې او ان ناروا وژنې تر سره کړي دي.
د پښتونولي له ناليکل شوي دوديز بشري قانون څخه به زمور په نالوستي ورسته پاتي ټولنه کې به خامخا ځينې ډيرې سرغړونې، بدماشي او د کرکې ډکې جرمي عملونه د پښتونولي په نامه ترسره شوي وي. دغه غير انساني، غير افغاني او غير اسلامي زړه بوګنونکي جرمي عملونه د اسلام له سپيڅلي دين سره او د پښتونولي سره هيڅ تړاو نه لري.

پښتونولي او د افغان ملي دولتونه:

د افغانستان په لرغوني او محاصر تاريخ کې کله افغان ملي دولتونو غوښتلي پياوړي، ځواکمن ولسي او فعال واوسي، دولتي چارواکي په ډيرو برخو کې د قبايلي جوړښتنو او نورمونه سره په ګډه همکاريو ته اړ شوي دي. له همد امله قبايلي دوديزه سيستم مدرنو ملي دولتونو ته اصلاحي او مرسته کونکي ځواک په ځير پيژندل کيږي. يو افغان ځواکمن بريالي ملي دولت به هغه مهال بري ته لارو مومي، کله چې دی قبايلي دوديزه جوړښتونو ته او نورمونه د دولت جوړولو او ملت جوړولو په بهير کې په مناسب ډول قانوناً په خپل کورنۍ او بهرنۍ سياست کې مدغم کړي. د افغانستان ډيرو پاچاهانو او دولتمشرانو دغې مهم مدرن او دوديزه ټکی ته پام شوي.
د افغانستان په سويلي ولاياتو لويه پکتيا، پکتيکا، خوست او د وزيرستان په قبايلي سيمو کې د پښتونولۍ قبايلي دودونه او نرخونه لا تر اوسه په ولس کې ډيرې ژورې ريښې لري. دغه دری ولاياتونه او وزيرستان بيا د نورو ستر سيمو لکه، ننګرهار، غزني، لوګر، کابل، پيښور او زابل سره په ګاونډ کې پراته دي. دلته د قبيلي او د قبيلو ترمنځ اړيکې په ډيره ښکاره توګه فورمول بندي شوي دي. له همدې امله افغانستان کې د پښتنو دوديزه ټولنه يو ستر سياسي، ټولنيز او تلپاتي اتحاد او يووالي جوړوي. د طالبانو د رژيم مخکې او د ډنګيدو څخه لږ ورسته په افغانستان کې د دولتي واک تشه رامنځ ته شوه. د افغانستان په سويل ختيځ ولايتونو يا لويه پکتيا کې د دولتي واک تشه نسبت نورو سيمو ته ډيره لږ محسوس شوه. ځکه دلته قبايلي جوړښتونه، نرخونه او د پښتونولي نورمونو د انارشي، ګډوډي او پاتکسالارۍ مخه تر ډيره برېده ونيوله.
د لويې پکتيا قامونه، مشران د جرګو او مرکو له لارې د نويو نورمونو، قوانينو يا قانون جوړولو واک هم لري. د بنې بيلګې په توګه د قبايلي جرګې او دوديزه قانون له مخې د کوکناور کښت په دريو واړو ولايتونو کې منع اعلان شوی. د قبايلي قانون له مخې متخلف ته سزا هم ټاکل شوي. که څوک دا قانون مات کړي، د هغه کور ته اور اچول کيږي. لويه پکتيا کې دولتي ځواک او امنيت تل د قومي مشرانو، مخورو سپين ګيرو، خانانو او اربکيو له لارې تامين شوي دی.
د پښتونولي پايله د هغو ګډو کولکټيفي غوښتنو او پوښتنو ده، چې يوه ډله يا قبيله د خپلو غړيو څخه يې تمه لري. دا هغه نورمونه، ارزښتونه او دودنونه دي، چې يوې ډلې د خپل ژوندي پاتيکيدلو او سوکاليو لپاره ټاکلي دي، لکه په حقوقي، ټولنيزو، کولتوري چارو کې خپلواکۍ او يووالي. په ټولنه کې د پښتونولي د ناليکل شويو نورمونه د پلي کولو او تطبيقولو لپاره هيڅ دولتي اداری او وسله وال ځواک ته اړتيا نشته.
دا نورمونه د پښتني ټولنې د غړو له خوا له په همدې ځواک او شددت سره په خپله عملي کوي. د پښتونولي قانون د عملي کيدو سره په مستقيم ډول يوه پوښتنه د پاک ضمير او د پاک وجدان ټولنې رامنځته کيږي. د دې پر ځای چې د پښتونولي نورمونه او پريکړه د دولت د اجرائيوي ځواک يا پوليس له خوا پر خلکو تطبيق شي، پښتانه پرته له کوم دولتي ځواک څخه قوانين او نورمونه په خپله پرخپل ځان تطبيق او عملي کوي.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

پښتني ټولنه کي په اروپايي مانا له حق او قانون څخه خبرې کول ډير ګران کار دي. ځکه د اروپاياني په اند، د قانون پلي کول د دولت د يو اورګان له خوا بايد تطبيق شي. په پښتني ټولنه کي دا فکر ناشوني دی. د پښتونولي حقوقي سيستم بايد په خپله له ځان سره د لښکر يا اربکيانو له لارې د پريکړو د تطبيقولو سره مرسته وکړي. د پښتنو ټولنه په خپل بنسټ کي د کنټرول کومه مرکزي قانوني مرجع نه پيژني، چې هغه مرجع د قانون تطبيقولو چارې پر غاړه واخلي.
د پښتنو په ټولنه کي د دعوا په صورت کي د دولتي قانون پلي کولو او تطبيقولو په ځای جرګه رابلل کيږي. کله چې په پښتني ټولنه کي د پښتونولي له کوم نورم او دود څخه سرغړونه وشي، جرګه سمدستي قانون نه پلی کوي، بلکي جرګه د مدعی او مدعي اعليه تر منځ د منځګړتوب يوه مرجع ګرځي. جرګه يا مرکه تر هغه کيني او خبرې اترې کوي، تر څو د دواړو غاړو ترمنځ يوه موافقه رامنځ ته شي.

د پښتونولي کانسپټونه:

پښتونولي د پښتنو د ارزښتونو، نورمونو او د عزت کوډکس يوه لرغوني پټه خزانه او حقوقي شيفرې ټولګه ده.
پښتونولي په پښتنه ټولنه کي د پښتنو د ټولنيز ژوندکړه وړه، نرخونه، دود، دستور، د اسلام د سپيڅلي دين د الهي ارشاداتو په رڼا کي تاکي.
د پښتونولي کانسپټونه (Konzepts) د پښتنو عادتي قبيلوي قانون ته يوه ستره مانا ورکوي. د پښتونولي په ادبياتو کي تر ټولو لومړی د ننګ، ميلمه پالنې او د توري کانسپټونه راځي. د ننګ کانسپټ يو پښتون په خپله ټولنه کي د ګډ ټولنيز چارې يا د خيرښېګڼې دندې ته رابولي. ورسپارلي شوي چار د يوې ډلې يا يوې قبيلې د ساتنې او دفاع لپاره تر سره کيږي. پښتون دغه چار د هغې چا له پاره تر سره کوي، چې د هغې مسوولیت ور په غاړه وي. لکه د خپلې کورنۍ څخه دفاع، د خپلې قبيلې څخه دفاع، د خپلې سيمې څخه دفاع، د خپل پلرنۍ هيواد څخه دفاع، د خپل مذهب څخه دفاع ده. پښتونولي يو پښتون ته دنده سپاري، د خپلو ميلمه څخه دفاع وکړه، د اړتيا په صورت کي د خپل ميلمه د سر ساتنه وکړه، همداراز ميلمه تر خپل مصوؤن ځای پوري بدرقه کړه.
يو پښتون د توري کانسپټ د سريتوب، د خپل ځان او د خپلو غوښتنو يا انټرس لپاره کاروي.
پښتانه په دې اند دي، چې يو پښتون سړی تل په يو تربورګريزه چاپيريال کي ژوند کوي، دی بايد په ټولنه کي د خپل پوزيشن څخه، له خپلې کورنۍ او ځمکې څخه دفاع وکړي، تر څو له ده څخه د ژوند دغه يادي شوي مادي او معنوي زيرمې وانه خيستل شي.
کله چې د پښتونولي دغه دري مهم ټکي د ګوابښ سره مخامخ شي، پښتون د يو جګړيز او قهرجن حالت سره مخامخ کيږي، د ته چې هر شي په لاس ورځي، دی مجبور دی د خپل ځان او ارزښتونو څخه دفاع وکړي.
پښتونولي يا افغانيت د پښتنو د نورمونو، ارزښتونو يو سيستم دی. پښتونولي د پښتنو قبايلي قانون دی. پښتونولي د پښتنو د اساسي قانون به نامه هم ياد شوي دی. پښتونولي نه يواځي د پښتنو قبايلي لرغوني قانون دی بلکي د پښتنو د غيرت او عزت کوډکس يا کوډ په نامه يادېږي.
پښتنو له ډيرو لرغونو زمانو څخه د خپل ټولنيز امن او نظم او سوليز ګډ ژوند لپاره يو ځانګړي حقوقي، ټولنيز او خپلمنځي شخړو د سوليزو حل لپاره يو منطقي ميکانيزم رامنځ ته کړي دی. دوی خپل ټولنيز، خپلمنځي شخړې کړکيچونه او حقوقي، سياسي او ملي پريکړې د جرګو مرکو د فيصلو له لارې حلو فصلوي. له همدې امله تر ننه د پښتنو په قبايلي سيمو کي د نوی دولتي نظم او قانون نشتون دوام لري. افغان دولتونو هم نه دي غوښتي، څو خپل ملي حاکميت دلته ټينګړي. د دولت او ولس ترمنځ واټن له همدې ځايه پيليږي.
د افغان مرکزي ملي دولتونو لخوا د پښتنو لرغوني قبايلي سيستم د نوی کولو لړ برسيرنې او د سمون هڅې پر پښتنو کومه اغيزمنه اغيزه نه ده شيندلي. انګريزي او روسي يرغلګرو هم په خپل وارسره هڅې وکړې، تر څو د پښتنو فيوډالي جوړښتونه ورغوي. دغه ټولې هڅې تر اوسه ناکامي شوي دي. د پښتنو لرغوني قبايلي سيستم تر اوسه همداسي د جګړو د اور په لمبو کي سوځي او چليږي.
د يوې پيړۍ راهيسي د نړۍ د سترو ځواکونو يرغلګرو، ښکيلاګرو په وړاندې د جنګ جګړو له امله لر او بر پښتنو هڅو ته دا فرصت په لاس نه دی ورغلي، څو دوی د خپل ولسي توکمي ګډ هويت، کلتوري ګډ هويت، خپله مورنۍ ګډه ژبه او د پښتونولي لرغوني ګډ قانون، دود دستور، ګډ هويت په ملي سياسي ډول په ګډه د يو واحد ملت په څېر مطرح کړي.
پوښتنه دا ده، چې د پښتنو د لرغوني پښتونولي نورمونه او حقوقي ارزښتونه د يو ټولنيز تړون په چوکاټ کي د ننني نړۍ د نويو مډرن پرمختګونو سره اړخ لګوي او يا د بشري حقوقو د سمون له لارې يو ځای کيدلی شي.؟
پښتونولي د پښتنو يو نالېکل شوي عرفي تعاملاتي قانون دی. خو په ټولنه کي منل شوي حقوقي ټولنيز ارزښتونه او نورمونه دي، چې د پښتنو حقوقي شخړې، د ملکيت حقوق او شخړې او نور ټولنيز کړکيچونه لکه د ځمکه د څړځايونو ويش او يا کله چې څوک د پښتني ټولنې نورمونه نرخونه او ارزښتونو ته درناوی نه کوي، دغه نورمونه او رزښتونه په ولس کي د قامونو د مشرانو، سپين ګيرو، خانانو، ملکانو او ان د ملايانو لخوا پلي کيږي.
په ټوليزه توګه پښتونولي د افغاني پښتني ټولنې د شتون، پايښت، وبقا او لار ښوونې لپاره شتون لري او د پښتونولي په چوکاټ کي د هر يوه پښتون افغان د مثبتو کړو وکړه ساتلو لپاره يو ځواک دی. په بله وينا په پښتونولي کي ټول هغه

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

ارزښتونه او نورمونه راټول کړل شوي دي، کوم چې يو پښتون په يوه انساني ټولنه کې څه وکړي او څه ونه کړي. په پښتونولي کې د پښتنو افغانانو لپاره د پښتونتوب کړو وړو کوډکسونه يا شيفرونه پراته دي. د پښتونولي دا کوډکسونه يواځې د پښتنو د ټولنې له جوړښت سره تړو لري. د پښتنو ټولنه د قومونو او قبيلو د خپلوي او د ويني شريکوالي پر بنسټ تنظيم او رامنځته شوي دي. په ټولو ټولنيزو، سياسي چاروکې لکه له يوې کورنۍ، قوم، قبيلې او توکم سره تړو درلودل يواځې او يواځې د دوی د انفرادي هويت يوه نښه ده. دا په دې مانا نه ده، چې پښتون ولس په قومونو او قبيلو ويشلي شوي ولس دی. بلکې د يو پښتون تړاو او خپلوي د يوې قبيلې سره دا د دوی ترمنځ د خپلمنځي او ټولنيزو پرنسيبونو څخه ګټل کيږي. له همدې امله افغاني ټولنه لا تر اوسه د ملت جوړوني په بهير کې لاس او ګريوانه ټولنه ده. پښتانه اوس پوهيدلي دي، دوی مجبورشوي دي، چې د قبيلويت د ټوټې ټوټې ژوند څخه ورو ورو راوځي او يو موټي واحد افغان ملت په لاره کې اوچت ګړندي ګامونه واخلي.

د افغان راتلونکي ملي دولتونه بايد په خپل کورنۍ، بهرنۍ سياست، ملي قوانينو د افغانانو ملي هويت د افغانيت او اسلاميت ارزښتونو ترچټر لاندې نوي تعريف کړي. د افغان ملي دولت په اساسي قانون کې او دولتي ايډيالوجۍ کې پښتانه بايد د دولت جوړونکي، دولت وړونکي او د دولتي ولس په څير تثبيت او پېژندل شي.

کله چې د افغان مرکزي ملي دولتونه دولتي ايډيالوجۍ د افغاني لرغوني ارزښتونو کرکتر ولري، زمور په افغاني ټولنه کې به د ټولنيزو، سياسي ګډوډيو تاوتريخوالي او ناپوهي مخه ونيول شي.

پښتونولي د افغانانو د حقونونه، د با عزته ژوند کوډ يا کوډکس او يو ځانګړي قبايلي قانون دی. دغه لرغوني قانون د پښتون د کور يووالي، د پښتنو قبيلوي يووالي، د دولت او د هيواد يووالي لپاره او د پښتون افغان د عزت ساتنې او د پښتون ولس د ايډيالونو له پاره او د فزيکي شتون لپاره يو خورا مهم لرغوني کانسپټ دی. د پښتنو قبايل خپلې شخصي او دولتي شخړې د پښتونولي د نورمونو او نرخو په بنسټ حلوفصلوي. که څه هم دا نورمونه او ارزښتونه د پښتنې په هره سيمه کې لږ توپيرلري، خو په بنسټيزه توګه په ټول افغانستان کې يو ډول دي.

افغان ستر ملي شاعر ملنګ جان د پښتونولي په اړه ليکي

زما ځواني ډول کوي د پښتونواله سره
زه په پښتو او پښتونواله باندې سر ورکوم
چې بې ننګ او بې پښتو وي، پښتون نه دی
چې د قوم په شرميدو وي، پښتون نه دی
پښتون هغه دی چې غم د تمام قوم خوري
چې د ځان په جګيدو دی، پښتون نه دی
د پښتون نظر مدام په ننګ و نام وي
چې نظريې په پيسو وي، پښتون نه دی
پښتون هر کله طالب د خپل شرف وي
چې طالب د سپينوسرو وي، پښتون نه دی
پښتون تل په خپله ژبه ټينګ ولاړ وي
چه په دورغويي ګفتګو وي، پښتون نه دی
پښتون نه شي باداري د چا منلي
چې اختيار يې د پرودو وي، پښتون نه دی
په نصيب د ملنګ جان دغه مسري شوي
چې خپه په دې مسرو دی، پښتون نه دی

د دويمې برخې پای

نور بيا

د پښتونولۍ ايډيالوجيکي کانسپټ او د پښتون ولس د ملي تاريخ فلسفه

د ليکوال: آرشيف

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ